

HISTORY TEXTBOOKS AS TEACHING AND SCHOLARLY TEXTS FORMING THE HISTORICAL THINKING AND AWARENESS AMONG STUDENTS

[UCEBNICE DEJEPISU AKO DIDAKTICKO-ODBORNE TEXTY FORMUJUCE HISTORICKE MYSLENIE A VEDOMIE ZIAKOV]

Dana Nagyova – Anna Bockova

doi: 10.18355/PG.2017.6.2.1

Abstract

The paper represents the output of the research realized in 2016 and 2017. The aim of the research was to analyze the depiction of relations between the Czechs and Slovaks in history textbooks that represent as a specific type of historical literature, teaching and scholarly texts affecting and forming the historical thinking and awareness among students. The analysis concentrates on history textbooks that were published in 1918 – 1938 and 1945 – 1989. A sample of textbooks under review consists of 18 textbooks dating back to 1918 – 1938, and 23 textbooks dating back to 1945 – 1989. The textbooks under review were published in Slovak language, and were used on the territory of Slovakia.

Key words

history textbooks, Czech-Slovak relations, didactics of history, historical thinking, historical awareness

201

Anotácia

Príspevok vychádza z výskumu uskutočneného v rokoch 2016 – 2017. Cieľom výskumu bolo analyzovať zobrazovanie vzťahov Čechov a Slovákov v učebniciach dejepisu, ktoré ako špecifický typ historickej literatúry predstavujú didakticko-odborné texty ovplyvňujúce a formujúce historické myslenie a vedomie žiakov. Analýza sa sústreďí na učebnice dejepisu vydávané v rokoch 1918 – 1938 a 1945 – 1989. Vzorku skúmaných učebníc predstavuje 18 učebníc z rokov 1918 – 1938 a 23 učebníc z rokov 1945 – 1989. Skúmané učebnice boli vydané v slovenskom jazyku a boli používané na území Slovenska.

Kľúčové slová

učebnice dejepisu, česko-slovenské vzťahy, didaktika dejepisu, historické myslenie, historické vedomie

Úvod

V posledných rokoch prebieha v kruhoch odbornej i laickej verejnosti diskusia o tom, ako by naše školstvo malo či nemalo vyzerieť, akým smerom by sa malo uberať, čo je potrebné zmeniť a čo zachovať. V kontexte týchto debát je dôležité zamýšľať sa aj nad učebnicami, ktoré žiaci v školách používajú. Učebnice nie sú zanedbateľným prvkom vo výchovno-

vzdelávacom procese a otázkou je, akú úlohu vlastne v spoločnosti zohrávajú.

Na túto skutočnosť sa snažíme poukázať aj v príspevku, ktorý vychádza z analýzy učebníc dejepisu používaných na Slovensku a vydaných v priebehu 20. storočia.

Učebnice dejepisu sú podľa nás jedným z najrozšírenejších prostriedkov na vytváranie a ovplyvňovanie historického myslenia a vedomia ľudí v spoločnosti. Formujú našu optiku videnia sveta. Ovplyvňujú to, ako si odpovedáme na otázky, kto sme, odkiaľ pochádzame, kto sú naši susedia, kto sú naši priatelia, kto sú naši nepriatelia. Zadefinovali sme ich ako didakticko-odborné texty. V prvom rade by sme teda chceli vysvetliť, ako to chápeme.

Vychádzame z názoru S. Otčenášovej, s ktorým sa stotožňujeme a ktorá tvrdí, že učebnice prispievajú k formovaniu historického vedomia, k formovaniu kolektívnej pamäti a kolektívnej identity (Otcenasova, 2009: 82). V štúdií s názvom „Spoločenský a historiografický rozmer učebníc dejepisu“ píše: „... cieľom vyučovania histórie nie je len učiť o tom, *ako to v skutočnosti bolo*, ale aj kultúrne integrovať študentov v rámci spoločnosti. Historické informácie, ktoré študenti v škole získavajú, im majú zabezpečiť orientáciu v prítomnosti. ... fakty prezentované študentom nie sú neutrálnou informáciou o minulosti, ale sú určitou formou selekcie, ktorá je výsledkom politických, ekonomických a kultúrnych prúdení v spoločnosti – teda sú spoločenským konštruktom. ... Vyučovanie dejepisu obsahuje historické informácie dvoch rôznych úrovní – na jednej strane ide o prezentáciu vybraných historických faktov, na strane druhej učebnice obsahujú umelé historické konštrukcie, interpretácie s veľmi jasne určeným spoločenským cieľom” (Otcenasova, 2009: 82).

Nie sú to len historické texty alebo súbory informácií. Sú upravované predovšetkým z hľadiska primeranosti na podmienky špecifickej didaktickej komunikácie (Kratochvil, 2005: 232). Predstavujú premyslené sprístupňovanie vybraných historických faktov, ale i umelých historických konštrukcií tak, aby formovali a usmerňovali myslenie a vedomie žiakov určitým žiaducim smerom.

Upozorňujeme, že náš príspevok nie je zameraný na vysvetľovanie vývoja česko-slovenských vzťahov v období rokov 1918 – 1938 a 1945 – 1989, teda v období, v ktorom Česi a Slováci spolužili v jednom štáte¹, ani na porovnávanie odbornej historickej alebo historiografickej literatúry so zisteniami nášho výskumu či na dokazovanie pravosti historických faktov, vyvracanie mýtov alebo na poukazovanie na nepresnosti v faktoch, a pod. Avšak uvádzame aj „teoretické“ východiská, ktoré nás viedli k pokladaniu si niektorých otázok.

Učebnice nevznikajú vo vzduchoprázdne, ale odrážajú dobu, v ktorej vznikli, takže keď skúmame učebnice vydávané v rokoch 1918 – 1938 a 1945 – 1989, jedná sa o prvú a druhú Československú republiku, v ktorých nositeľmi štátnosti boli Česi aj Slováci. Tu však vystáva otázka, ako bola pojatá táto štátnosť v prvej republike a v druhej republike.

¹ Takéto syntetické práce už existujú. Pozri napríklad J. Rychlík (1997), J. Rychlík (1998), J. Rychlík (2015).

Ak hovoríme o ponímaní štátnosti a charaktere vzťahov Čechov a Slovákov v prvej aj druhej republike, musíme vychádzať z pojmu „čechoslovakizmus“, ktorý sa stal po vzniku Československej republiky v roku 1918 oficiálnou štátnou ideológiou, zakotvenou v ústave z roku 1920. Táto koncepcia vychádza z predstavy o jednotnom československom národe, či už v zmysle etnickom, alebo politickom, pričom v prvej republike súvisí s formulovaním koncepcie česko-slovenskej štátnosti. Čechoslovakizmus, ktorý sa sformuloval počas prvej svetovej vojny ako politický program, ktorý mal zabezpečiť uznanie Československa štátmi Dohody, ktoré spočiatku nerátali s deleníím Rakúsko-Uhorska, a kde nositeľom štátnosti mal preto byť jednotný československý národ, sa ale v určitých podobách podľa D. Kováča zachoval aj po roku 1945. Obnovená Československá republika v 1945 bola formálne štát dvoch rovnoprávných národov, teda štát českého a slovenského národa, ako to deklaroval Košický vládny program, ktorý vláda vyhlásila 5. apríla 1945 v Košiciach. D. Kováč však píše, že čechoslovakizmus prežival vo svojich náhradných formách aj po roku 1945, napríklad v úsilí udržať centralistický a unitárny štát (Kovac, 1997: 118 – 126).²

Nakoniec by sme chceli upriamiť pozornosť na niektoré práce autorov, ktorí sa tiež venujú zobrazovaniu česko-slovenských vzťahov v učebniciach dejepisu z rokov 1918 – 1938 a 1945 – 1989 alebo na také práce, ktorých autori sa tejto témy istým spôsobom dotýkajú. Predovšetkým je to monografia S. Otčenášovej (2010), v ktorej autorka analyzuje československé a slovenské učebnice dejepisu z rokov 1918 – 1989, a v ktorej sa sústreďuje na formovanie kolektívnej identity v učebniciach dejepisu. Veľkú pozornosť venuje tomu, ako boli v učebniciach vnímané české a slovenské vzťahy, a ako sa to do nich premietlo. Ďalšie práce, ktoré skúmajú formovanie kolektívnej identity v učebniciach dejepisu sú výskumy E. Bakke (1998, 1999) a P. Matulu (2013). Nórska autorka, E. Bakke, v jednej z kapitol svojej dizertačnej práce a následne vo svojej štúdiu, analyzuje české a slovenské učebnice z rokov 1918 – 1938 so zreteľom na pojmy identity, ktoré sprostredkovávajú – českú, slovenskú alebo československú. P. Matula vo svojej práci okrem iného sleduje formovanie kolektívnej identity v duchu idey čechoslovakizmu prostredníctvom učebníc používaných na slovenských stredných školách v rokoch 1918 – 1938. Podobne M. Zemko (2010) vo svojej štúdiu sleduje formovanie identity v prvej Československej republike, kde jednu časť venuje i učebniciam dejepisu. A. Findor (2011) vo svojej monografii analyzuje tzv. reprezentácie začiatkov národných dejín, ktoré sú vymedzené obdobím sťahovania národov a vytvorením uhorského štátu, v slovenských učebniciach dejepisu z rokov 1918 – 2009. Skúma predovšetkým, čo tvorilo „národné dejiny“ v jednotlivých obdobiach, čo predstavovali pojmy ako národ, jeho dejiny, jeho susedia, atď.

---

² K tejto problematike existuje mnoho ďalšej odbornej literatúry. Pozri napríklad štúdie v M. Peknik (2000). O tom ako sa tieto koncepty štátnosti pretavovali v historickej spisbe v období prvej aj druhej republiky pozri A. Hudek (2010). Slavonic Pedagogical Studies Journal, ISSN 1339-8660, Volume 6 Issue 2, September 2017

Cieľ výskumu

Cieľom bolo analyzovať zobrazovanie vzťahov Čechov a Slovákov v rámcach ich spoločnej histórie v učebniciach dejepisu, ktoré ako zvláštny typ historickej literatúry predstavujú didakticko-odborné texty podieľajúce sa na komunikácii s historickými informáciami v spoločnosti. Analyzovali sme spôsoby spracovania týchto didakticko-odborných textov určených pre študentov.

Výskumná vzorka

Vzorku učebníc tvorilo 41 učebníc vydaných v rokoch 1918 – 1938 a 1945 – 1989 v slovenskom jazyku, ktoré boli používané na území Slovenska, ktoré bolo v tomto čase súčasťou spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Najnižší rok vydania učebnice je 1920, najvyšší je 1989. Z 20. rokov bolo skúmaných 10 učebníc, z 30. rokov 8, zo 40. rokov jedna z roku 1946, z 50. rokov 5, zo 60. rokov 5, zo 70. rokov 4 a z 80. rokov 8 učebníc.

Vzorku predstavujú učebnice určené pre rôzne typy škôl a tried. Zväčša však ide o učebnice dejepisu určené pre základné a stredné školy. Zastúpené sú v nej učebnice od slovenských autorov, od českých autorov preložené do slovenčiny, alebo aj od kolektívu českých a slovenských autorov.

Výskumná metóda a predmet výskumu

V rámci výskumu sme sa zamerali na kvalitatívnu formu výskumu, pričom sme robili obsahovú analýzu vybraných učebníc dejepisu. Robili sme aj komparáciu učebníc z rokov 1918 – 1938 a 1945 - 1989 - sledovali sme, aký posun nastal v danej problematike v učebniciach z jednotlivých období. Analyzovali sme koncepty národných dejín v učebniciach z rokov 1918 – 1938 a 1945 – 1989 a to, ako vplývajú tieto koncepty na štruktúru učiva v týchto učebniciach a na ďalšiu prácu autorov s textom. Ďalej rozoberáme zobrazovanie vzťahov Čechov a Slovákov v témach Samova ríša a Veľká Morava, národné obrozenie a 1. Československá republika v učebniciach z rokov 1918 – 1938 a 1945 – 1989. A nakoniec zobrazovanie česko-slovenských vzťahov rozoberáme v učebniciach z rokov 1945 – 1989 v téme Strata suverenity slovenských orgánov v rokoch 1945 – 1946.

Vychádzajúc z toho, čo sme uviedli v úvode, tvrdíme, že učebnice dejepisu majú za úlohu formovať historické vedomie žiakov v určených rámcoch a vychovávať ich tak pre prítomnosť. Doslovne by sme to mohli povedať aj tak, že sledujeme, čo autori chceli, aby si žiaci mysleli a akým spôsobom to robili. V akom vzťahu mali byť podľa autorov Česi a Slováci, na čom mal byť tento vzťah postavený a aký vplyv mal takto vymedzený vzťah na štruktúru učiva v učebniciach a prácu autorov s textom učebníc.

Diskusia a závery

Analýza učebníc dejepisu vydávaných v rokoch 1918 – 1938 a 1945 – 1989 ukázala, že koncepty národných dejín, ktoré nachádzame v učebniciach sú odlišné, ale aj v mnohom podobné.

V prvej republike vychádzajú národné dejiny z koncepcie jednotného československého národa, ktorá sa v učebniciach opiera o etnickú, jazykovú a kultúrnu príbuznosť a geografickú blízkosť Čechov a Slovákov, takže

národné dejiny predstavujú dejiny tohto národa. Najčastejšie sú Česi a Slováci označovaní za bratov, ktorí si rozumejú a dobre spolunažívajú, a ktorí by aj naďalej mali žiť v láske a vernosti.

Druharepublikové učebnice upúšťajú od koncepcie jednotného československého národa. Národné dejiny v týchto učebniciach predstavujú dejiny dvoch národov, českého a slovenského, no znovu tu nachádzame prirovnanie k bratom v podobe dvoch blízkyh bratských národov.

Takto zadefinované vzťahy determinujú to, že v učebniciach sa preberajú tzv. československé dejiny. Znamená to, že v nich nájdeme také témy, ktoré sa týkajú len Čechov, také, ktoré sa týkajú len Slovákov a také, ktoré sa určitým spôsobom týkajú Čechov aj Slovákov. Veľmi zjednodušene by sme to mohli vyjadriť aj tak, že v učebniciach nájdeme „pokope“ české aj slovenské dejiny. V prípade medzivojnových učebníc majú byť dejiny odrazom národnej jednoty Čechov a Slovákov. V prípade učebníc vydávaných v rokoch 1945 – 1989 sú si dejiny Čechov a Slovákov v mnohom podobné a sú popretkávané mnohými stykmi a zväzkami, a preto sú spoločné.

Pri oboch skupinách učebníc je možné pozorovať snahu vytvárať obraz spoločnej minulosti Čechov a Slovákov, čo sa odráža v tom, že autori hľadajú styčné body v minulosti Čechov a Slovákov tam, kde ich je možné nájsť, ale aj tam, kde to možné nie je. Znamená to nielen to, že vyzdvihujú také udalosti v histórii, pri ktorých môžu ukázať, že Česi a Slováci nejakú spoločnú minulosť naozaj zdieľali, spolupracovali, boli si blízki alebo udržiavali nejaké kontakty. Autori sa okrem toho častokrát snažia spoločnú minulosť „vyrábať“. Mnohokrát to vidíme v medzivojnových učebniciach. V oboch prípadoch, a aj v tom, ak aj nejde autorom o to, aby nejakú časť histórie prezentovali ako spoločnú minulosť Čechov a Slovákov, dávajú dôraz na vzájomné kontakty, pomoc a spoluprácu, jednosmerné alebo obojsmerné ovplyvňovanie sa Čechov a Slovákov. Pozorujeme, že hľadanie styčných bodov v minulosti je rovnako dôležité pre autorov učebníc medzivojnového obdobia, ako aj pre autorov učebníc vydávaných v rokoch 1945 – 1989. Prízvukuje sa potreba spolupatričnosti a poukazuje sa na „dobré vzťahy“ medzi Čechmi a Slovákmi. Toto všetko, na čo sme poukázali, môžeme pozorovať pri rôznych témach, môžu to byť napríklad veľmi obľúbené témy ako Veľká Morava, husiti, národné obrodenie, v prípade medzivojnových učebníc aj reformácia a protireformácia a v prípade učebníc druhej polovice 20. storočia napríklad dejiny robotníckeho hnutia.

Pozorujeme ustálenie istého vzorca, ktorý sa stále vracia a opakuje už v učebniciach medzivojnového obdobia a je prítomný i v učebniciach vydávaných v rokoch 1945 - 1989, a ktorým je vyhýbanie sa problémovým oblastiam, mlčanie o nich alebo ich vysvetľovanie takým spôsobom, aby spadali do spomínaného rámca „dobrých vzťahov“. Usudzujeme, že spoločným menovateľom je politická a spoločenská objednávka. Či už ide o medzivojnové učebnice, v ktorých sa odráža potreba obhájiť vznik nového spoločného štátu Čechov a Slovákov, alebo ide o učebnice vydávané po roku 1945, v ktorých síce vidíme silný dôraz na dobré bratské vzťahy medzi českým a slovenským národom, no v ktorých sa takisto odráža určitá politická či spoločenská objednávka, ktorú môžeme nazvať rôzne,

čechocentrickými tendenciami, pražským centralizmom alebo komunistickým dohľadom.

Takto zadefinované vzťahy sa odrážajú v selekcii a dôraze na isté historické fakty, v používaní určitých opakujúcich sa naratívov a v expresivite prejavu autorov učebníc.

So snahou vytvárať obraz spoločnej minulosti sa môžeme stretnúť pri analýze tém Samova ríša a Veľká Morava. Stredoveký slovanský štát, predovšetkým Veľká Morava, má za úlohu ukotviť tradíciu spoločnej štátnosti Čechov a Slovákov v minulosti. V prípade medzivojnových učebníc je dôkazom toho, že jednotný československý národ bol nositeľom štátnosti už v tomto období a táto štátnosť sa prirodzene obnovuje v podobe prvej Československej republiky v roku 1918. Autori učebníc z druhej polovice 20. storočia už neoperujú existenciou československého národa, no stredoveký slovanský štát je i tak dôkazom o spoločnej minulosti Čechov a Slovákov a predstavuje základňu, od ktorej sa odvíja vedomie o spolupatričnosti týchto dvoch bratských národov.

Pri téme národného obrodzenia pozorujeme silný dôraz na budovanie súdržnosti a spolupatričnosti Čechov a Slovákov. V prípade medzivojnových učebníc vieme rozpoznať rozdielne prístupy v tom, na čom sa autori snažia túto súdržnosť budovať, avšak v zásade sa všetky snažia ukazovať pozitívne výsledky kontaktov Čechov a Slovákov v tomto období. V prípade učebníc vydávaných v rokoch 1945 – 1989 vidíme zrejmu snahu aj naďalej pestovať u žiakov pocit spolupatričnosti a zvyrazňovať blízkosť českého a slovenského národa.

Vznikom Československej republiky v roku 1918 dochádza v učebniciach z medzivojnového obdobia k vyvrcholeniu vývoja československého národa, ktorého celé dejiny smerujú k tomuto bodu histórie. Potreba obhájiť vznik nového štátu vyúsťuje pri tejto téme v apelovaní na jednotu a svornosť Čechov a Slovákov. V učebniciach druhej republiky je tento dôraz na národnú jednotu nahradený kritikou pomerov medzi Čechmi a Slovákami, poukazovaním na nerovnoprávne postavenie Slovákov a kritikou čechoslovakizmu, ktoré sú však v značnej miere podriadené požiadavke očierniť, podľa autorov, nesprávnu politiku buržoázie.

Pri analýze učebníc z rokov 1945 – 1989 v téme Strata suverenity slovenských orgánov v rokoch 1945 – 1946 sa stretávame so stále pretrvávajúcim trendom v zobrazovaní česko-slovenských vzťahov, ktorý sme už spomínali. Učebnice z rokov 1945 – 1989 kritizujú pomery, ktoré panovali vo vzťahoch Čechov a Slovákov v prvej republike, no o pomeroch, ktoré panovali v druhej republike po jej obnovení mlčia.

Záver

Keď sa vrátíme na začiatok, kde sme hovorili o tom, že v učebniciach dochádza k premyslenému sprístupňovaniu – podávaniu informácií tak, aby usmerňovali myslenie žiakov žiaducim spôsobom a ovplyvňovali tak ich historické vedomie, dostávame sa k pomenovaniu spomínaného pretrvávajúceho trendu v zobrazovaní česko-slovenských vzťahov v učebniciach vydávaných v rokoch 1918 – 1938 a 1945 – 1989, ktoré podľa nás najlepšie vystihuje pravdepodobne všetky skúmané oblasti, ktorým sme

sa venovali, a tým je zobrazovanie vzťahov Čechov a Slovákov v tzv. „rámci dobrých vzájomných vzťahov“. Nie je to náhodný trend, ale stále sa opakujúci vzorec, ktorý vytvára špecifickú orientáciu v prítomnosti, o ktorej sme na začiatku hovorili, a aj keď ide o „prítomnosť minulého storočia“, potvrdzuje to myšlienku, že by sa malo diskutovať o tom, akú úlohu zohrávajú učebnice, v tomto prípade učebnice dejepisu, v spoločnosti. V každej dobe o nás a našich susedoch vytvárajú učebnice iný obraz, inak „zobrazujú“ naše vzťahy a tvoria tak inú „prítomnosť“, inú orientáciu v prítomnosti, ktorá sa môže stať našou budúcnosťou.

Bibliographic references

- BAKKE, E. 1998. Doomed to failure? The Czechoslovak nation projekt and the Slovak autonomist reaction 1918 – 1938. PhD. Dissertation. Oslo: University of Oslo.
- BAKKE, E. 1999. Cechoslovakizmus v skolských učebniciach (1918 – 1938). In *Historicky casopis*, vol. 47, n. 2, pp. 233 – 252. ISSN 0018-2575.
- FINDOR, A. 2011. Zaciatky narodnych dejin. Bratislava: Kalligram. ISBN 978-80-8101-556-4.
- HUDEK, A. 2010. Najpolitickejsia veda. Slovenska historiografia v rokoch 1948 – 1968. Bratislava: Historicky ustav SAV. ISBN 978-80-970302-3-0.
- KOVAC, D. 1997. Slovaci a Cesi. Dejiny. Bratislava: Academic Electronic Press. ISBN 80-88880-08-4.
- KRATOCHVIL, V. 2005. Ucebnice dejepisu ako specificky typ historickej literatury. In *Acta historica neosoliensia*, vol. 8, pp. 231 – 236. ISBN 80-8083-173-4.
- MATULA, P. 2013. Cechoslovakizmus na slovenských stredných školách 1918 – 1938. Bratislava: GORALINGA. ISBN 978-80-89601-03-5.
- OTCENASOVA, S. 2009. Spolocensky a historiograficky rozmer ucebnic dejepisu (K niektorým aspektom významu dejepisného vyučovania a tvorby ucebnic dejepisu). In HAVRILA, M. – OTCENASOVA, S. (eds.). *Historiografia na Slovensku v kontexte spolocenskeho vyvinu v 19. a 20. storoci*. Presov: Universum, pp. 81 – 89. ISBN 978-80-89046-59-1.
- OTCENASOVA, S. 2010. Schvalena minulost. Kolektivna identita v ceskoslovenských a slovenských učebniciach dejepisu (1918 – 1989). Kosice: Filozoficka fakulta UPJS v Kosiciach. ISBN 978-80-7097-844-3.
- PEKNIK, M. et al. 2000. Pohľady na slovensku politiku. Geopolitika. Slovenske narodne rady. Cechoslovakizmus. Bratislava: VEDA. ISBN 80-224-0584-1.
- RYCHLIK, J. 1997. Cesi a Slovaci ve 20. století. Ceskoslovenske vzťahy 1914 – 1945. Bratislava: Academic Electronic Press, Ustav T.G. Masaryka. ISBN 80-88880-10-6.
- RYCHLIK, J. 1998. Cesi a Slovaci ve 20. století. Cesko-slovenske vzťahy 1945 – 1992. Bratislava: Academic Electronic Press, Ustav T.G. Masaryka. ISBN 80-88880-09-2.
- RYCHLIK, J. 2015. Cesi a Slovaci ve 20. století. Spoluprace a konflikty 1914 – 1992. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-631-4.
- ZEMKO, M. 2010. Formovanie ceskoslovenskej identity vo vzdelavacom systeme prvej CSR v konfrontácii s formovaním slovenskej identity. In

Cesko-slovenska historicka rocenka, pp. 137 – 152. ISBN 978-80-87192-10-8.

Mgr. Dana Nagyova
Department of Romance Languages
Faculty of Education, Comenius University
Racianska 59, 83134 Bratislava
Slovakia
nagyova178@uniba.sk

PhDr. Anna Bockova, PhD.
Department of History
Faculty of Education, Comenius University
Racianska 59, 83134 Bratislava
Slovakia
bockova@fedu.uniba.sk